

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNŞAN YERLEŞİMLERİ KONFERANSI

HABİTAT II-KENT ZİRVESİ

IULA ÜYELERİNE YÖNELİK BİLGİ NOTU

Cenk TIKIZ

IULA-EMME (Uluslararası Yerel Yönetim Birliği Ortadoğu Bölge Teşkilatı), Proje Yöneticisi

BAŞARILI ZİRVE

Kısaca ifade etmek gerekirse, İstanbul Zirvesi, hedeflerinin çoğuna ulaşmıştır ve IULA'nın ve G4+ Yerel Yönetimler Habitat II Yönetim Kurulu'nu oluşturan diğer uluslararası kuruluşların aylarca süren yoğun çalışmaları ve emekleri boşa gitmemiştir. Bazı hassas konularda aylarca ve haftalarca süren ve nihayet İstanbul'da iki hafta süresince yoğun olarak devam eden görüşmeler sonucunda, 15 Haziran 1996 Cumartesi günü sabah saatlerinde toplanan son Genel Kurul oturumunda **İstanbul Deklarasyonu** ve **Habitat Gündemi** kabul edilmiştir.

Bu metinler, uluslararası kaynakların, Habitat'ın iki temel hedefi olan "herkese yeterli konut" ve "kentleşen dünyada sürdürülebilir insan yerleşimleri" doğrultusunda dağılımı ile ilgili olarak, gelişmekte olan ülkelerin çoğunun gündeme getirmek isteyeceğinden çok daha azını ifade etmektedir.

Bununla birlikte, bu metinler, kentleşmeden beklentiler ve sonuçları hakkında uluslararası topluluğu daha fazla ilgi göstermeye çağırmakta ve desantralizasyon, yerel yönetimin güçlendirilmesi ve kapasite geliştirilmesi, deneyim alışverişi, gelişme eğilimlerinin izlenmesi ve yerel toplulukların güçlendirilmesi doğrultusunda -farklı yönetim düzeyleri ve diğer ilgili kuruluşlar arasında bir ortaklık süreci içinde- yürütülecek bir dizi uygulamayı belirlemektedirler.

Zirve'ye sadece 11 Devlet veya Hükümet Başkanı'nın katılmış olması ve basın yayın kuruluşlarının gösterdiği ilginin 1992 Rio Zirvesi ile kıyaslandığında zayıf kalması şaşırtıcı gelebilir. Ancak, bu Zirve'de, birçok yeni ve olumlu gelişmeye ilk kez tanık olunmuştur. Aralarında

"Dünya Kentler ve Yerel Yönetimler Kurultayı"nın da bulunduğu bir dizi "ortaklar forumu" yapılmış, bunların görüşleri bir Komite tarafından resmi "oturumlar"a sunulmuş, ayrıca kentsel planlama ve araştırma, kentsel yönetim, v.b. alanlarda dünyadaki başlıca uzmanları bir araya getiren çeşitli "diyaloglar" ve diğer toplantılar gerçekleştirilmiştir. Bütün bu etkinlikler, gerçek anlamda (ve belki de geri dönülemez biçimde) yönetimler arası müzakere sürecini daha geniş ve hatta baskın etki alanlarına açmıştır.

DÜNYA KENTLER VE YEREL YÖNETİMLER KURULTAYI

Dünya Kentler ve Yerel Yönetimler Kurultayı, kendi türünde bir ilki gerçekleştirerek, 500'den fazla belediye başkanı ve yerel yöneticinin katılımıyla en geniş ölçüde temsil hedefine ulaşmıştır. Habitat II Konferansı resmi programının hemen öncesinde, 30-31 Mayıs 1996 tarihlerinde İstanbul'da, "Birleşmiş Milletler alanı"nda toplanan Kurultay, yerel yönetim açısından kentleşme ve her biçimde ve büyüklükteki insan yerleşimleri sorunlarını irdelemiş ve bazı tartışma ve görüşmelerden sonra Habitat II Konferansı'na yerel yönetimlerin görüşü olarak sunulmak üzere hazırlanan bir Bildirge'yi oybirliğiyle kabul etmiştir. Bu Bildirge, (4000 adedi Habitat II Zirvesi'nde katılımcılara dağıtılmıştır) küresel eğilimler ışığında kentsel ve kırsal yerleşimlerin durumunu tahlil etmekte, dünya kentleri ve yerel yönetimleri adına bir dizi taahhütte bulunmakta ve yerel toplulukların yönetişimini geliştirecek ve kolaylaştıracak çeşitli önlemlerin alınması hususunda devletlere ve uluslararası topluluğa çağrıda bulunmaktadır.

Bildirge'de vurgulanan başlıca noktalar şunlardır: desantralizasyon ve demokratikleşmenin önemi; toplumsal

dışlanmaya karşı mücadele etme gereği; yerel liderliğin yaratıcı ve yenilikçi kapasitesi; tüm yaşamsal yerel güçlerle ortaklık yaklaşımları geliştirmenin değeri; teknolojinin dönüştürücü gücü ve desantralize işbirliği ve uluslararası deneyim alışverişinin getireceği karşılıklı yararlar. Ayrıca, Bildirge, yerel yönetimlerin anayasal konumlarının güçlendirilmesi, tüm yerel yönetimlerin demokratik olarak seçilmesi, tüm ulusal hükümetlerin ve uluslararası kuruluşların uyacağı bir Dünya Yerel Yönetimler Şartı hazırlanması, Habitat Gündemi'nin uygulanmasında Yerel Gündem 21 programlarının temel alınması ve desantralize işbirliği girişimlerine ulusal ve uluslararası desteğin artırılması konularında harekete geçilmesini istemiştir.

Küresel Eylem Planı'nın uygulanmasında, hem Habitat II Ulusal Komitelerinin görevlerine devamı, hem de Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Komisyonu'nun yerel yönetimlerin de temsilinin sağlanacağı şekilde genişlemesi yoluyla yakın bir çalışma ortaklığı arzulanmaktadır. Kurultay, G4+'nın başlattığı çalışmayı sürdürerek, Birleşmiş Milletler'in kentsel gelişme ve insan yerleşimlerinin ortak sesi olarak görev yapacak dünya kentler ve yerel yönetimler hareketinin bir daimi koordinasyonu düşüncesini ortaya atmıştır.

Artık, uluslararası kent ve yerel yönetim kuruluşlarının bu koordinasyon yapısını kurma ve geliştirme görevi vardır. Bu doğrultudaki çalışmalar, ilk yıl başkanlığını IULA Başkanı ve Santiago Belediye Başkanı Jaime Ravinet'nin üstlendiği bir Başkanlar Konseyi tarafından yürütülecektir. Dünya Kurultayı'na gönderdiği mesajda, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Boutros Boutros Ghali, Habitat II'de yerel yönetimlerle başlatılan ortaklığın Birleşmiş Milletler için yeni bir çağın başlangıcı olduğunu ifade etmiştir.

KENT ZİRVESİ'NE KATKI

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun, Konferans Kuralları ve Prosedürü'nün 62. Kuralı uyarınca verdiği güçlendirilmiş katılım haklarıyla birlikte, Dünya Kurultayı'nın gerçekleştirilmesi ve yayınlanan Bildirge'nin içeriği yerel yönetimlerin İstanbul Zirvesi'ne yaptığı katkıya güçlü bir temel sunmuştur. IULA ve diğer G4+ üyesi kuruluşlar, kendi aralarından ve yerel yönetimlerin temsil edildiği ulusal delegasyonlardan seçtikleri kişilerden oluşan bir heyetle iki ana Konferans Komitesi çalışmalarına ve Zirve kapsamında düzenlenen çeşitli etkinliklere katılmışlardır. 62. Kural uyarınca verilen yeni hakların çerçevesi konusunda bazı delegasyonların ilk başta duyduğu tereddüt ortadan kalktıktan sonra, tüm taraflar,

toplantılara yerel yönetim katılımını düzenleyen bazı pratik noktalarda görüş birliğine varmışlardır.

Böylece, yerel yönetim heyeti üyeleri iki kez Genel Kurul'a hitap etme olanağı bulmuşlar, Habitat Gündemi metni üzerindeki nihai müzakerelerde etkin bir rol oynamışlar, ulusal delegasyonlar kanalıyla İstanbul Deklarasyonu'nun yazılmasına katkıda bulunmuşlar ve "oturumlar komitesi", "diyaloglar" ve diğer paralel çalışmaların tümüne katılmışlardır.

Heyet, ayrıca, En İyi Uygulamalar, Yerel Liderlik Programı, Kentsel Forum ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı toplantılarında hazır bulunmuştur. Dünya Kurultayı vesilesiyle, G4+ üyelerinden olan UTDA (Birleşmiş Kentler Kalkınma Kuruluşu) ve Birleşmiş Milletler Proje Hizmetleri Ofisi arasında bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Dünya İş Forumu kapsamında, üç metropoliten belediye başkanının ve iş dünyasından liderlerin katılımıyla, metropoliten alanların yönetimi konularının tartışıldığı bir yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Yerel yönetimler heyeti, İkinci Komite'nin yeni bir tür oturumlarında sunuş yapan ortakların ilki olmuştur. Yerel yönetimlerin 4 Haziran'da yaptığı sunuşlarda Dünya Kurultayı Bildirgesi'ndeki temel noktalar vurgulanmış ve (bir bölümü belediye başkanlarınca temsil edilen) ulusal delegasyonlarla karşılıklı görüş alışverişinde bulundurulmuştur. Oturum Başkanı, Genel Kurul'un kapanış oturumunda, yerel yönetimler oturumu sonuçlarını özet olarak resmen sunmuştur. Bu sunuşta, oturumlar sürecinin değeri vurgulanmış ve yerel yönetimlerin Habitat II için oluşturdukları koordinasyon mekanizmalarını kurumsallaştırma ve küresel yerel yönetim şartı hedefini gerçekleştirmeleri konusundaki kararlılıklarına özellikle dikkat çekilmiştir.

İSTANBUL DEKLARASYONU

Evsahibi ülkenin liderliğinde yazılan İstanbul Deklarasyonu, Habitat Gündemi'nde ele alınan temel noktaları vurgulamakta ve hükümetlerin Küresel Eylem Planı'nı uygulama konusundaki kararlılıklarının altını çizmektedir. Paragraf 12, yerel yönetimler açısından özel öneme sahiptir:

“Yapabilir kılma stratejisi ve ortaklık ve katılım ilkelerini taahhütlerimizi gerçekleştirmek için en demokratik ve etkin yaklaşım olarak kabul ediyoruz. Yerel yönetimleri Habitat Gündemi'nin

uygulanmasında en yakın ve temel ortaklarımız olarak görerek, her ülkenin yasal çerçevesi dahilinde, demokratik yerel yönetimler yoluyla desantralizasyonu teşvik etmeli, ülkenin koşulları ile uyumlu olarak, yerel yönetimlerin mali ve kurumsal kapasitelerini geliştirmeli, bir yandan da, her düzeydeki yönetimden beklenen şeffaf, hesap veren ve halkın gereksinimlerine duyarlı olan bir yapıda olmalarını sağlamalıyız. Parlamenteler, özel sektör, işçi sendikaları ve sivil toplum kuruluşları ile, özerkliklerine özen göstererek, işbirliğimizi arttıracğız. Kadının rolünü güçlendireceğiz ve özel sektörün topluma ve çevreye duyarlı yatırımlarını teşvik edeceğiz. Yerel girişimler, Gündem 21'i, Habitat Gündemi'ni, ya da eşdeğer bir programı temel alan ve ulusal politikalar, hedefler, öncelikler ve programlar hakkında önyargılı olmaksızın, İstanbul'da toplanan Dünya Kentler ve Yerel Yönetimler Kurultayı'nda başlatılan dünya çapındaki işbirliği deneyimi ışığında yönlendirilmeli ve harekete geçirilmelidir..."

Habitat sürecinde yer alan ve çoğunlukla kısmi rollere sahip diğer ortaklardan farklı olarak, yerel yönetimleri kendi sorumlulukları ve meşruiyeti olan bir yönetim sektörü olarak tanıyan bu yaklaşım, UNCHS (Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi) ve diğer Birleşmiş Milletler kuruluşları ile gelecekte kurulacak iş ilişkilerinin yapılandırılmasında sağlam bir temel oluşturacaktır.

HABİTAT GÜNDEMİ

Ulusal hükümetlere rehberlik etmesi amaçlanan ve Rio Yeryüzü Zirvesi'nde kabul edilen Gündem 21 ile aynı statüye sahip olacak Habitat Gündemi ve Küresel Eylem Planı, İstanbul Zirvesi'nin ana resmi belgesidir. Bu belgenin içeriği Zirve öncesinde oldukça uzun bir süre müzakere edilmiş, ancak bazı bölümleri iyice ele alınamamış ve birçok tartışmalı konu ile ilgili son karar İstanbul'a bırakılmıştır. Bu nedenle, programdaki diğer unsurların bazen zararına da olsa, Zirve'de önemli bir zaman süresi bu müzakere sürecine ayrılmıştır.

Yaklaşık 100 sayfa uzunluğundaki bu belge, paragraf sırası ile, aşağıdaki gibi yapılandırılmıştır:

I. Giriş (paragraf 1-12)

II. Hedefler ve İlkeler (paragraf 13-22)

III. Taahhütler (paragraf 23-35)

IV. Küresel Eylem Planı:

A. Giriş (paragraf 36-42)

B. Herkese Yeterli Konut (paragraf 43-75)

C. Kentleşen Dünyada Sürdürülebilir İnsan Yerleşimleri (paragraf 76-128)

D. Kapasite Oluşturma ve Kurumsal Gelişme (paragraf 129-142)

E. Uluslararası İşbirliği ve Koordinasyon (paragraf 143-157)

F. Küresel Eylem Planı'nın Yürütülmesi ve İzlenmesi (paragraf 158-185)

G4+ kuruluşları 1995 yılından beri bu belgenin yazılım sürecinin her aşamasında temsil edilmişler ve yerel yönetimlerin rolü, anayasal ve mali konularının güçlendirilmesi ve yerel-yerel desantralize işbirliğinin kalkınmaya yapacağı katkının önemi konularında daha tatminkar sonuçlar elde edilmesinde başarılı olmuşlardır. Yerel yönetim heyeti de, yerel uygulamanın Rio Yeryüzü Zirvesi sonrasında başlatılan Yerel Gündem 21 sürecine uygun gerçekleştirilmesini sağlayarak ayrı ya da paralel bir girişim başlatmamış, böylece şimdiye kadar gösterilen çabayla gelinen noktayı korumuş ve Dünya Kentler ve Yerel Yönetimler Kurultayı'nda kabul edilen Bildirge'deki konuların ve önceliklerin en üst seviyede yansıtılmasını sağlamıştır.

Nihai belgede yerel toplulukların gereksinimlerinin ve beklentilerinin karşılanmasında ve temel hizmetlerinin sağlanmasında yerel yönetimlerin yaşamsal rolünü vurgulayan birçok bölüm bulunmaktadır. Belge, yerel düzeyde kapasite oluşturma ve desantralize işbirliği girişimlerinin ve teknolojinin dönüştürücü gücünün uygun kullanımının bu sürece neler getireceği konularında bir dizi yararlı görüş içermektedir. Yerel yönetim ilkelerine dayalı bir dünya şartı (bildirgesi) hazırlanmasına ve Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Komisyonu'nun üyelik aşımın yerel yönetimleri de kapsayacak şekilde genişletilmesine yönelik çabalar şimdilik sonuçsuz kalmıştır. Fakat her iki konu da, Habitat sonrası dönemin gündemine alınmış durumdadır.